

Culturele en levensbeschouwelijke verschillen in de palliatieve zorg: “De moslimpatiënt als voorbeeld”.

Mouloud Kalai

Bedrijfsarts ONS-Boerenbond
Spoedarts Ziekenhuis Maas en Kempen

Voorzitter: Vlaamse Artsen van Marokkaanse Origine voor Solidariteit (VAMOS vzw)

Inhoudsopgave:

1. Diversiteit.
2. Wat is de Islam?
3. De moslim en lijden.
4. Regelgeving in de Islam.
5. Palliatieve zorg in de praktijk.
6. Comfortmaatregelen.
7. Vuistregels.
8. Uitdaging.
9. Slot.

De wereld is divers.

- In België leven we momenteel in een multiculturele samenleving. De term 'multiculturalisme' heeft verschillende betekenissen. Maar meestal verwijst deze naar een feitelijke beschrijving van de demografische situatie in een samenleving, ook wel 'cultureel pluralisme' genoemd (Pierik, 2003).
- In deze betekenis kunnen we multiculturalisme definiëren als het naast elkaar leven van minstens twee 'anderen' (Boehme, 2002).

What's in a word?

- Multicultureel – multireligieus.
- Pluralisme.
- **Neutraliteit.**
- Diversiteit.
- Gastarbeider.
- Migrant.
- Allochtoon.
- Nieuwe Belg.
- Belg met een vreemde afkomst.
- **Discriminatie.**
- Pesten.
- ... .

Diversiteit in de zorg.

Ziekenzalving en zegengebden

- De laatste zondag van elke maand heeft tijdens de eucharistieviering van 11 uur een *gemeenschappelijke ziekenzalving* plaats waarop iedere patiënt vriendelijk uitgenodigd wordt. De patiënten kunnen naar de kapel worden gebracht met bed of rolstoel. Ook familieleden kunnen hierbij aanwezig zijn. Op aanvraag van de zieke of van de familie kan de ziekenzalving of ziekenzegening ook op de kamer gevierd worden, indien mogelijk liefst in het bijzijn van de familie.
- Bij levensgevaar of overlijden is een *zegengebden* waarin de stervende wordt gezegend en toevertrouwd aan God even zinvol. Tot wederzijdse ondersteuning en als dank voor het leven kan de pastor na het overlijden de familie en vrienden voorgaan in een afscheidsgebed.

Diversiteitbeleid heeft valkuilen.

- Polarisering en stigmatisering.
- Verschillen negeren i.p.v. waarderen.
- Heterogeniteit > Homogeniteit.
- Organisatiecultuur.

→ diversiteit moet deel uitmaken van het management en brede beleid om te slagen.

Diversiteit kan positief zijn!

- Onvoldoende aandacht voor de aanwezige diversiteit → negatieve affectieve effecten.
- Mensen waarderen aandacht voor hun eigenheid, dit zal hun patiëntentevredenheid doen stijgen.
- Klanten/Patiënten vinden het bovendien vaak prettig als ze zich kunnen identificeren met de verschillende medewerkers van de organisatie (De Vries & Van de Ven, 2005).
- Stimuleert de creativiteit binnen de organisatie en leidt tot innovatie (De Vries & Van de Ven, 2005).

Wat is de Islam?

- Strikt monotheïsme: “bovenal aanbid 1 GOD”.
- Geloof door woord (geloofsgetuigenis) en daad (aanbidding en gedrag).
- Een manier van leven.

Bedenking: Islam als leer en ideaal VS moslim als mens met beperkingen.

Regelgeving in de Islam.

- Jurisprudentie = Islamitisch recht cfr Kerkrecht ... .
  - door theoloogjuristen = universitaire opleiding
  - obv bronnen: Koran en overleveringen van de Profeet vzmh = Nass
OF
  - obv onderzoek en overleg in universitaire theologische raden met verschillende experts (ook niet-theologen) = Idjtihad
- DOEL: Nieuwe vraagstukken beantwoorden!

Resultaat:

1. Waadjib (verplicht) 2. Moebaah (toegestaan) 3. Mandoeb (aangeraden) 4. Makrouh (afgeraden) 5. Haraam (verboden).

De moslim geconfronteerd met lijden.

- Ziekte.
  - Naderend levenseinde / veroudering.
  - Lijden.
  - Natuurramp
  - ... .
-
- Houvast zoeken in het geloof.
  - Angst om te zondigen stijgt.
  - Perfectionalisering van de aanbidding (Ihsan).
  - Toenadering zoeken tot God.

Het gebed.

Zien

- [“Die paar minuten van gebed zijn levensnoodzakelijk voor mij ...](#)
- <https://www.vacature.com/.../die-paar-minuten-van-gebed-zijn-levensnoodzakelijk-vo...>

Getuigenis.

De wassing.

Turks- of Aziatisch toilet

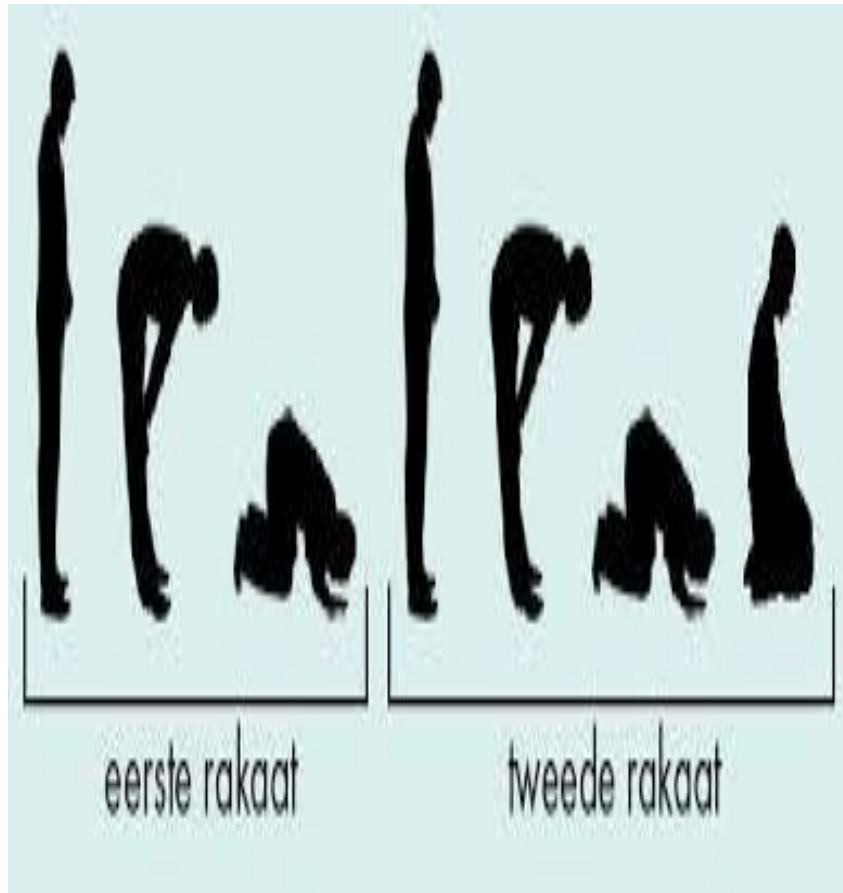
Toilet closetpot met ingebouwde watersproeier

Leverbaar als:
- standaardmodel
- wand model of
- duoblok

standaardmodel vanaf € 199,-

A photograph of a white toilet with a built-in bidet. A red arrow points to the bidet opening. An inset image shows the toilet with the bidet seat up. Text describes it as a Turkish or Asian toilet, available in standard, wall-mounted, or double-block models, starting at €199.

Het gebed, gezonde(li) / zieke(re).

- Meditatief/Zen.
- Time out.
- 5 min à 10 min.
- Kan overal.

Ramadan.

Vasten heeft wetenschappelijk bewezen voordelen.

Vasten heeft ook risico's!

- Bespreek het **tijdig!**
- Heb begrip maar **durf** te wijzen op de gevaren.
  - Vrijstelling is mogelijk.
- Aanpassing medicatieschema's indien nodig.

Palliatieve zorg.

- Analgesie: Toegestaan (intentie).
- Sedatie: Toegestaan indien tijdelijk (intentie).
- Palliatieve sedatie: Toegestaan indien dood niet versneld wordt en moet omkeerbaar zijn (intentie)!
- Therapeutische hardnekkigheid: Afgeraden.
- DNR code: Toegestaan na overleg tussen artsen en strikt medisch verantwoord.
- Orgaandonatie: Aangeraden.
- Euthanasie: Strikt verboden.

Comfort

- Familie en bezoek.
- Geloof als HOUVAST → Imam/Geestelijk verzorger/Aalmoezenier.
- Voeding (halal/kosjer).
- Ontspanning: televisie/radio-cd (Koran, ...).
- Ter beschikking zijn / non-verbale communicatie.

Zorgzaam/Zorgzaam.

Vuistregels:

- Ga na wat de gebruiken van jouw patiënten zijn, ze zullen zich erkend weten.
- Kijk naar de individuele patiënt en plaats niet te snel in vakjes (bv praktiserend/niet praktiserend).
- Bepaal in overleg wat haalbaar is, maak duidelijke afspraken op dienstniveau en communiceer deze naar alle collega's.
- Zorg op maat is niet enkel levensbeschouwelijk (Moslims, Sikhs, Christenen, Joden, Humanisten, ...) bepaald maar ook individueel te bepalen, vraag het dus aan de patiënt.
- Geestelijke verzorgers/aalmoezeniers kunnen patiënten helpen bij belangrijke beslissingen/levensvragen.

→ Kortom maak het bespreekbaar!

Uitdagingen:

- Homogeen in de heterogeniteit: samen maar anders!
  - Zorg over de verschillen heen.
  - Top down + bottom up.
  - Aan dezelfde tafel eten met een verschillend menu.

= ZORG OP MAAT.

De wijze woorden van meneer de Uil!

- Want moslims zijn net als alle mensen,
- Met dezelfde mensenwensen
- En dezelfde mensenstreken.
- Dat lees je allemaal in de krant
- van ... .
- Dus oogjes open en snaveltjes ook,

VRAGEN?

